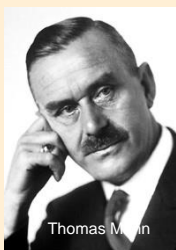

21 augustus 2019. Een krachtige zon en een vrijwel afwezige wind gunnen ons dat we het ontbijt buiten kunnen gebruiken, hoewel het nog maar 15° is. De natuur is stil, de camping is stil, er is alleen maar het gebrom van op zoetheid beluste wespen. We staan op De Loeks, een boerencamping in het buurtschap Broekheurne, iets ten zuiden van Enschede, de eerste volle dag van onze vakantie in het Twentse land. Het is dat we in die fijne stad Zwolle wonen, in een heerlijk huis met tuin aan de stadsgracht en een kamer-en-suite met uitzicht op één van de mooiste stadspoorten van Nederland, maar anders... Wat is Twente een geweldige regio – de gastvrije Saksische volksaard, dat fraaie zacht glooiende coulissenlandschap met akkers, talloze houtwallen, met heide en bos, doorsneden door talloze beekjes. Een gebied om van te houden en in elk geval – al fietsend – van te genieten aan het begin van onze nazomervakantie.

Fietsen en lezen, met deze twee woorden heb ik wel twee hoofdingrediënten voor een goede vakantie genoemd. Boeken – ja, we hebben wel een e-reader om digitaal te kunnen lezen, maar dat haalt het niet bij het papieren boek. Ik heb twee dikke biografieën meegenomen, samen zo'n 1000 bladzijden levensverhalen. Louise leest het liefst over het leven in 'gewone' romans, ik over levens van mensen van vlees en bloed. De levens van Dries van Agt en Joop den Uyl zullen de eerstkomende tijd een deel van mijn leven in beslag nemen. Ik geniet er nu al van. Het eerste hoofdstuk van *De gedrevene* – wat een geslaagde titel voor de biografie van Den Uyl – was al meteen raak. Zijn jeugd was zo'n 25 jaar eerder dan de mijne en toch, (christelijk) gereformeerd Nederland was in die 25 jaar nauwelijks veranderd. Ik kom er vast nog eens op terug.

Over biografieën gesproken: over het gezin van Thomas Mann verscheen een boeiende biografie, over het gezin van Joseph Kennedy een aangrijpende televisiedocumentaire.

Thomas Mann

Beide mannen uit geslachten met Europese wortels – Duitsland en Ierland; beide (mede) gevormd door de Amerikaanse cultuur, beide mannen in de kracht van hun leven tijdens de eerste helft van de 20e eeuw, beide met heel sterke vrouwen. Twee mannen, maatschappelijk zó verschillend: Mann één van de grootste (Europese) schrijvers, geëerd met de Nobelprijs; Kennedy, een schatrijke ondernemer/politicus. Maar beide ook vader, een voor hun kinderen vooral afwezige, zwijgende vader.

Joseph Kennedy

Een zwijgende vader – dit is wat op 12 augustus 1944 gebeurde. De oudste zoon van Joseph en Rose Kennedy, Joseph jr., had zich als vlieger vrijwillig gemeld voor een zeer gevaarlijke militaire operatie. Voor de Franse kust explodeert zijn vliegtuig en Joseph komt om het leven. Als zijn dood in Amerika doordringt, melden zich twee geestelijken aan de deur van het extreem grote huis op het landgoed waar de Kennedy's leven. De twee mannen zwijgen als moeder Rose Kennedy ze binnenlaat en lopen haar voorbij, rechtstreeks naar de werkkamer van vader Joseph. Als ze het huis weer hebben verlaten, vertelt vader het vreselijke nieuws aan moeder en de aanwezige kinderen. Vervolgens stelt hij voor om samen te gaan zeilen en aldus geschiedt. Over de dood van Joseph jr. wordt verder gezwegen. Hoe schokkend kan zwijgen zijn...

Er is nog een vorm van zwijgen. Die komt voort uit een gebrek aan erbarmen¹. Ik heb het dan over de mannen – jazeker, vooral oude tot zeer oude mannen, niet zelden (rechts) orthodox protestant – die met vrome platitudes rouwenden in de kou laten staan, die oordelend spreken over hun rouwen, hun verdriet. Het overkwam mijn moeder nu bijna zeventig jaar geleden. Toen mijn vader – 45 jaar jong – stierf en zij vroeg

“waarom?”, hadden vrome mannen, naaste familieleden, het antwoord klaar: “Vraag niet naar het *waarom*, maar naar het *waartoe*.” Daarna zwegen zij. Genadeloze vrome praat om elke liefdevolle genegenheid uit de weg te gaan. En wie mocht denken dat dit in het tweede decennium van deze eeuw toch niet meer voorkomt, moet ik teleurstellen. Wij kennen ze, die oordelende en zwijgende oude(re) mannen – naast zoveel liefdevolle, niet zwijgende vrouwen en mannen, jonge mensen, dat wel gelukkig.

Er is overigens naast het zwijgen nog een manier om het verdriet en ongeluk uit de weg te gaan. De Belgische psychiater Dirk de Wachter noemt zichzelf een verdrietdokter. Zijn wachtkamer is gevuld met mensen die aan de buitenkant gelukkig zijn maar in zijn spreekkamer zich slachtoffer tonen van de ‘leukigheidsmaatschappij vol ikkigheid’². Die vreselijke leukigheid, het eindeloze gekakel en het onbarmhartige zwijgen zijn – zo zegt De Wachter – alle drie een uiting van het onvermogen om ongeluk en verdriet een plaats te geven in het menselijk bestaan. Het boek *De avonden* van Gerard Reve was wat dat betreft een openbaring en bracht hem tot de keuze om psychiater te worden: “Ik las het en werd volkomen van mijn paard gebliksemd [...] Ik wist niet dat zo iets bestond.”

In hoeveel gezinnen vormt het zwijgen over gevoelens de grondtoon van de relaties, hoezeer er misschien ook leukigheid wordt bedreven? Het lijkt alsof we er weet van hebben. Werden daarom van de ware familiegeschiedenis *Het zwijgen van Maria Zachia* van Judith Koelemeijer meer dan 300.000 exemplaren verkocht? Nadat moeder Maria Zachea een hersenbloeding kreeg leeft ze nog acht jaar waarin ze steeds minder spreekt totdat een volledig zwijgen rest. Maar is het zwijgen van de moeder wel de essentie? Geconfronteerd met haar zwijgen, vertellen de twaalf kinderen hun verhalen. Over wat ze denken over hun moeder, over hun gezamenlijke jeugd. Hun verhalen zijn onthutsend: de broers en zussen blijken elkaar nauwelijks te kennen, zeker niet in hun zorgen. Ze hebben al die jaren gezweven, de gezelligheid was valse schijn. Alleen maar buitenkant.

* * *

Nu ik deze blog voltooi, is het inmiddels 25⁰ graden geworden. We fietsten vandaag zo’n 37 km via fietsknooppunten – door heidevelden, dorpen, stadjes en akkers. Wat genieten we van het goede leven, van een prachtige nazomer in Twente. En wat geeft het me – nadenkend over het gezin waarvan ik deel uit mag maken – een goed gevoel dat we er als vier broers (één broer is helaas overleden) steeds beter in slagen om verleden en heden te delen en daarin betekenis voor elkaar te hebben, hoe verschillend we soms ook denken en leven. En wat een voorrecht dat we als (groot)ouders met onze (klein)kinderen in staat blijken te zijn om samen te genieten van het leven én verdriet te delen. Voor wie niet zwijgt maar geluk en ongeluk deelt is het leven goed. Dát is het geheim van betekenisvol samenleven en dat geheim deel ik graag met jou. Hoe vaak is zwijgen wél goud?

Het Buurse Zand, 22-08-2019

1 De theoloog Van Ruler noemt het gebrek aan erbarmen een ketterij van (ultra)rechts orthodox.

2 Zie blog 113 waarin ik Marinus van de Berg over hetzelfde thema citeer.

Muziek 1. Liselore Gerritsen vergezelde ons gezin vele jaren op vakantie-reizen, in stille avonden. Vandaag kwam ze weer even langs met woorden, die al 48 jaar oud zijn – we woonden net op de boerderij – en er vandaag nog toe doen bij deze blog: [Ik heb het tegen jou](#)

2. Vladimir Horowitz, een van de grootste (romantische) pianisten aller tijden, speelt op onnavolgbare wijze een koraalbewerking van Bach/Busoni, thuis gefilmd! [Horowitz plays Bach-Busoni](#)

Busoni Advies: kijk en luister goed wat er na afloop van het pianospel gebeurt.